

Suso de Toro

SUSO DE TORO (Santiago de Compostela, 1956). Licenciado en Arte Moderna e Contemporánea. Entre as súas obras narrativas cóntanse *Caixón desastre* (1983, Premio Galicia da Universidade de Santiago); *Polaroid* (1986, Premio da Crítica de Galicia); *Land Rover* (1988); *Ambulancia* (1990); *Tic-Tac* (1993, Premio da Crítica Española, Premio "Arcebispo San Clemente" e Premio dos Libreiros da Coruña); *Calzados Lola* (Premio Blanco Amor, 1997); *Círculo* (1998, adaptada ao teatro en 2000 por Teatro do Adro e en 2001 por Teatro de Ningures; *Non volvas* (Premio da Crítica Española, 2000) ou *Trece badaladas* (2002, adaptada ao cinema por Continental, dirixida por Xavier Villaverde e estreada en novembro de 2002). En coleccións xuvenís apareceron *A sombra cazadora* (1994); *Conta saldada* (1996, da que ten cedidos os dereitos para o cinema á produtora Tornasol); *Servicio de urxencias* (2002) e *Morgún* (2003). Con estas últimas obtivo en dúas edicións consecutivas o Premio Lecturas de GÁLIX na modalidade xuvenil por votación do lectorado. No eido do teatro escribiu *Unha rosa é unha rosa (unha comedia de medo)* (1996), estreada pola compañía Teatro do Noroeste. Ademais de escribir artigos na prensa e guións de radio e televisión, é autor de libros de ensaio e xornalismo, entre os que se contan *F.M.* (1991); *Unha memoria da esquerda nacionalista (Camilo Nogueira e outras voces)* (1991); *Parado na tormenta*; *O país da brétema (unha viaxe no tempo pola cultura celta)* (2000); *A carreira do salmón* (2001); *Españois todos* (2004); *Ten que doer: Literatura e identidade* (2004); *Outra idea de España* (2005).

329

Autopoética

A miña idea de literatura, e de escritor, era moi definida: un autor canónico cunha obra para adultos. O que ocorre é que unha parte de min, ademais de querer escribir obra moi autoconsciente, quería narrar historias. E isto conducíame a traballar en paralelo, dunha parte obra máis experimental, lingüística, e doutra parte obra máis narrativa que se expresaba en literatura de xénero. Aínda que a recuperación dos xéneros é parte do programa da literatura culta da segunda metade do século XX.

A primeira vez que escribín literatura pensando nun público con limitación persoal, para un público predeterminado, foi a raíz dunha proposición que me

fixeron: escribir unha novela para unha colección xuvenil. Penseino e aceptei. Con esta e con outras proposicións semellantes posteriores é que hai unha parte do traballo creativo nacido de encargos ou de propostas externas que é tan valiosa como o que nace de ideas nadas dentro de un mesmo. O autor con mundo propio hai certos encargos que pode trasladar ao seu mundo, e cando o fai ensancha o seu mundo sen saír del.

A noveliña primeira que escribín aceptando o límite de idade, para rapaces e mozos, foi *Conta saldada*. Plantexei límites, creo que os límites é o característico da escrita para unha idade infantil e xuvenil. Preocupábame o límite moral, hai aspectos da vida que o neno, nena ou rapaces aínda non teñen capacidade para comprender e non ten por que enfrontalos. E tamén hai límites na capacitación como lector, está afeito a formatos narrativos simples. E intentei atermo a eses límites.

330

Saiume unha novela moi narrativa, coido que funciona moi ben para quen queira ler unha novela entretida, aínda que sempre me preocupou certo aspecto moral: a representación da violencia explícita que hai nela. Con todo, coido que a violencia está interpretada moralmente, que está xustificada, non é gratuita. E resultou unha novela moi miña, cunha historia arquetipicamente deste autor. E nótase que disfrutei escribíndoa, iso é esencial.

A segunda novela escrita baixo este prisma foi *A sombra cazadora*. Saiume a novela máis persoal que levo escrita. Sendo moi narrativa, leva dentro todas as miñas fantasmas, os meus temas, toda a miña sensibilidade. Pensei que era escura de máis, gótica e barroca, para xente nova, pero resultou ao contrario. Os adultos como tiña elementos da imaxinería do xénero do comic e ciencia ficción non lle deron aprezo, os críticos nin a leron no seu día, e pola contra a xente nova adoptouna con entusiasmo. En todo caso é un dos dous ou tres libros meus que máis quero.

E agora saquei *Morgún*. *Morgún* en realidade naceu dunha das miñas teimas, escribir “alta” literatura, ensaiar linguaxe retórica e tamén ensaiar os rexistros da traxedia, eu digo que é a miña homenaxe ao *Macbeth*. Con todo cando estaba a escribila comprendín que volvería ocorrer o mesmo: os críticos non a habían valorar, pois aparecería baixo as formas xenéricas do que hoxe se chama “espada e bruxería” e quen o podería disfrutar é a xente nova. E así está a ser.

A min paréceme evidente unha cousa que polo visto na Galiza non o é: que a obra dun autor ten de ser contemplada no seu conxunto, pois todas as partes teñen correspondencias e están relacionadas. E que toda a obra, expresada en distintos niveis e con distintas linguaxes, trata os mesmos temas pois nace da mesma fonte. Non se pode entender o autor que eu sexa sen ler eses libros que están editados en coleccións xuvenís. Non se pode falar da miña obra sen ler e analizar os libros nos que recollo ensaios literarios, e tampouco sen estes libros humildes e narrativos que len os rapaces e mozos.

A sombra cazadora (fragmento)

Sáimos fóra agardando que houbese un coche da policía. Non había ninguén na rúa, deserta. Pasaba algún auto solitario. Sobre a claridade gris superpúñase o fresco das primeiras horas da mañá cun cheiro a podre e a metal. Lembrei os olores da herba e o trigo verde no abrente. Oíuse unha serea ao lonxe. Na pantalla *un home conducía un auto cunha pistola na man, dispáraa cara atrás*. Deille un arrempuxón ao meu irmán e obrigueino a ollar cara adiante. O noso guía, coa nena ao cabaliño, xa camiñaba con paso rápido cara á entrada do Metro. Ao lonxe, máis atrás do acceso ás escaleiras de baixada, sobre a calzada agora case solitaria, penduraba outra pantalla. Apurei o paso collida do brazo do meu irmán que xa fixara os ollos nela e xa volvía camiñar mecanicamente. Un auto pasou lento, o conductor orientou a cabeza cara a nós. Seguiu.

Cando estabamos chegando ás escaleiras veu da pantalla a queixa dunha serea da policía, viuse *un coche da policía que aparcou diante da casa do padriño*. Fiquei inmóbil. *Baixaron del tres homes vestidos de negro e empezaron a petar na porta cunhas barras. Rompérona e entraron*. Tiña os ollos anubados polas bágoas de rabia impotente. Apareceu *a Imaxe do meu pai vestida cun traxe como o dos homes da policía que acababa de ver, fitábanos inmóbil desde a pantalla*.

—¡Apurade! —era a voz do noso guía desde dentro o fondo das escaleiras—. ¿Que facedes?

Deille unha sacudida ao meu irmán e empurreino cara adiante. Baixamos.

Conducidos polo noso guía percorremos varios túneles seguindo as indicacións de sinais escritos que para nós eran confusos pero que el comprendía.

—¡Por aquí! —berrou sufocado. Un letreiro indicaba “Liña Norte”. Eu seguía como podía o ritmo da carreira axudándome no meu irmán. Tiña o estómago contraído polo temor ao que nos agardase pero sentía tamén novos azos para fuxir. Estaba disposta a pelexar para escapar.

Chegamos a un lugar onde o camiño se ramificaba en varios pasos, cada un vixiado por unha pequena pantalla azul brillante, como a que viramos no autobús. O noso guía parou arfando, suoroso e confuso.

—Veña, temos que seguir. —Quíxeno empurrar para que avanzase, pero non o conseguín, era duro e pesado como un muro. Tampouco meu irmán quería.

—Pojs eu paso. —Achegueime lentamente á pantalla e pasei por diante, nese momento apareceu *a cara da Imaxe* nela. Gañei medo e quedei inmovilizada polo terror súpeto. Quería seguir adiante, pero aquela cara fitábame coma unha cobra e os seus ollos malignos inmovilizábame. Rompín a saloucar sentindo como o meu corpo desgobernado empezaba a flexionar os xoellos. De esguello vin achegarse despacio á silueta do noso guía. Soou un berro e un puño metálico bateu na pantalla, provocou *parásitos e interferencias na cara da Imaxe*. Repetiuse o golpe unha e outra vez e a pantalla fendeu. Ficou un grande silencio.

Estaba de xoellos. Ollei para arriba e vin ao meu salvador inmóbil e con cara de medo. A nena ollaba para min con ganas de chorar por riba do ombro del. Erguinme despacio e abraceina.

—Non chores, non chores —díxenlle no oído.

—Non podía facer outra cousa, non podía facer outra cousa —repetía el con voz queixosa. Meu irmán achegouse a el, colleulle a man metálica e faloulle:

—Gracias, gracias. —Logo abrazouse a min.

—Andando —animei. Seguimos por un corredor ata unha estación, unha superficie ao lado das vías para agardar o tren. Un gran número 4 presidía o lugar desde a parede de fronte ao outro lado das vías.

Un home maior e mal vestido estaba sentado nun banco de cemento arri-
mado á parede, tiña canda si un par de bolsas vellas e sen forma. Ao vernos
agarrouse a elas e púxose en alerta. O noso guía achegouse á beira da plata-
forma e esculcou a escuridade do túnel por onde tería que vir o tren.

Dúas grandes pantallas, unha a cada lado do lugar, amosaban *uns mozos
subidos nunha táboa de cor amarela esvarando na auga azul do mar, que facía ondas
que subían e baixaban*. Ollei para o meu irmán, rendido á pantalla. Pareceu
notar a miña ollada e, pouco a pouco, deu volta cara a min. Logo achegouse e
apertouse indefenso.

—Pode máis ca min. Véceme, Clara.

—Non te ocupes, a onde imos non hai pantallas nin Imaxe.

—Quero voltar á casa, quero voltar á casa.

Aínda que era máis alto ca min, volvía ser o neno que eu criara. Choraba e
facíame chorar. Os nosos acompañantes ollaban para nós a distancia, a nena no
chan e agarrada da perna do pai.

—Colle o embrullo de mamá que levas no mono. —Acariñáballe o pelo,
que volvía estar ao seu natural, teso cara arriba, como o de padre. Como o da
Imaxe. El colleu o pequeno embrullo na man e foi calmando—. Ven —levei-
no a un banco e senteino.

Un rumor a medrar, un tren que se achegaba. Na pantalla *a Imaxe vestida
cun traxe negro con gravata de lazo*.

—“¡Alto! ¿Onde ides?” —Aquela ollada que furaba cara nós.

Achegueime ao meu irmán, collino e fomos ao borde da plataforma. O tren
viña coas súas luces e o seu rebumbio impresionante. Todo tremaba. Chegou
e parou, abríronse as portas. Case baleiro, unha muller durmitaba nun asento.

—¡Vide por aquí! —O noso guía, coa nena novamente ao lombo, corría
cara á cabeceira do tren. Entrou.

Na pantalla *a Imaxe berraba*:

—“*¡Alto! ¡Sodes os meus fillos, obedecede! ¡Estades fóra da lei! ¡Ese tren non vai arrancar!*”

Meu irmán camiñaba torpe, collido a min coa cara enterrada no meu ombro coma un neno inerte. Eu tirei os lentes e berrei cara á pantalla.

—*¡Merda pa ti!* —e entrei na cabeceira do tren.

E alí estaba o noso guía cun coitelo no pescozo dun home con gorra azul sentado nos mecanismos de control do tren. O home estaba pálido e ao verme entrar sen anteollos virou branco, fôiselle a pouca color que lle restaba.

—Arranca e apúra todo o que poidas. E sen parar en ningures —O coitelo facía algo de sangue na gorxa do home que tiña a boca aberta amosando unha lingua seca.

334

—Pero El di que... —atreveuse a dicir con coidado de non cortar a gorxa. Un leve movemento da man do coitelo fixo abrollar máis sangue, o home adiantou a man e oprimiu un botón. Cerráronse as portas e o tren arrincou.

A meniña ensinoulle un dedo índice teso á pantalla e amosoulle a lingua. Cando o pai a viu de esguello berroulle sen mover o coitelo da gorxa do home.

—*¡Non fagas iso! Senta onde poidas e non te movas.*

Eu repetín o xesto que fixera a nena co dedo cara á pantalla onde *a Imaxe ollaba cara a nós coa boca entreaberta e sen expresión.*

Detrás, nun escano, estaban sentados a nena e meu irmán. A nena tirara cos lentes e colleuse do brazo do meu irmán, chiscando moito os ollíños por afaerse a ver sen eles.

Quiteille os lentes ao noso guía. El seguiu ollando ao fronte sen moverse nin el nin o coitelo, logo dirixiu cara a min dous ollíños apoucados.

—*¿Como te chamas?* —pregunteille.

—¿O meu nome?

—Si.

—O Toco, xa sabes. —Esta vez pareceu darlle vergoña o nome.

—Pero cómo che puxeron ao nacer —insistín. Diante víronse as luces dunha estación.

—Nin pares nin fagas nada —díxolle entre dentes ao home que tiña as mans suoras estendidas diante de teclas e pancas.

Pasamos de fronte e seguimos por aquela noite que os faros do tren abrían para nós. Era a nosa noite, era a nosa viaxe e nós eramos os únicos seres libres da Creación. Así me sentía eu. Toqueille no ombro. El pareceu notalo poñéndose tenso primeiro e relaxándose logo.

—Os meus pais puxéronme Miguel. Pero xa nin o lembro. Non lembro ben. Supoño que non estarían moito comigo, non os acordo. Debín marchar da casa, supoño. Supoño que se levarían mal eles, pero non lembro ben. Só lembro imaxes da pantalla, só o lembro a El.

—Miguel. —Belisqueille na orella. El sorriu.

—¿Que? —riu.

—¿E a meniña?

—A meniña non ten nome. Pero eu chámolle Estrela, como nunha canción. “Estrela miúda que alumea o mar.” Pero é un segredo que temos ela e mais eu.

A nena riu e tapou a cara con vergoña cara a min. Meu irmán ao seu lado tiña a cara relaxada e esculcaba pola xanela na escuridade dos túneles. A ferida que se fixera na testa volvérase abrir e caíalle unha pinga pola fronte abaixo. Parecía ter rexurdido nel a inocencia que parecía perdida días atrás para facerse home e semellaba gañado por unha nova paz, pero ao tempo había no seu rostro a sombra dun home vello. Desconcertoume aquilo que vin no seu rostro.

—¿E ti? —preguntou sen ollar para min.

—Eu, coxiña bonita —dixen. El ficou serio, ollou para min e apartou de novo a vista. Eu rin—. Chámome Clara.

—Clara —repetiu. Asentiu como se estivese de acordo—. ¿E o teu irmán?

—O seu nome é secreto, ¿nonsí, irmán?

—Xa non —dixo en voz baixa e cunha expresión de total abandono e indiferencia. Mirou para min e obrigouse a sorrir algo.

—Estamos chegando á estación 6, hai que parar —dixo o conductor con ansiedade.

—Non paramos —ordenou Miguel.

—Pero hai que parar, acaba a liña.

336

—Paras e mátese.

—Pero... non hai corrente eléctrica.

—¿Que queres dicir?

—Que a vía non está electrificada e o tren non pode andar en diante.

—Vostede non free e déixeo ir —dixo meu irmán desde atrás. Iso era, pasar a estación e aproveitar a inercia que se puidese.

—Faga caso —ordenoulle Miguel—. Como toque freo córtolle o gañote como a un porco.

E chegamos á estación 6 e pasamos de fronte. Entrevimos a cara ameazadora da Imaxe nunha pantalla fuxidía. O tren empezou a cambiar o ruído e a perder velocidade.

O conductor aproveitou a nosa atención ao que sucedía para cravar o freo.

Caemos cara atrás. El ergueuse e lanzouse cara á porta. Miguel saltou detrás del e guindouno ao chan, montouse enriba del e ergueu o coitelo.

—¡Non! Por favor, non. —Berrei. O home no chan xa se dera por morto e o seu rostro inmóbil reflexaba un terror aceptado.

—¿Por que? —preguntou Miguel co coitelo ergueito.

—O mal xa está feito. Non o mates, el tamén ten medo. Fíxoo por medo.

Miguel ergueu máis o coitelo e logo baixouno rápido immobilizándoo a uns centímetros do pescozo. Botou unha gargallada.

—¡Salvácheste, cabrón! Foi ela —Arrincoulle os lentes, ergueuse, tírounos e pisounos. O home de ollíños grises e asustados cubriunos coas mans e encolleuse de lado. Miguel deulle unha patada no estómago.

—¡Para xa! Hai que seguir adiante. —Abrín a porta a aquela tebra e chamei mentalmente por calquera luz ou lene claridade que nos quixese valer. Tirei do peto o embrullo coa terra da mamai e biqueino. Baixei dous banzos e agardei que baixasen os outros arrimada á claridade que saía da cabina. Aos pés costáballes andar por un chan de pedras irregulares entre as vías.

—É mellor avanzar da man —dixo Miguel que foi diante coa nena ao lombo; eu collínme da súa man boa e meu irmán da miña. Acordeime dunha novela na que un grupo de rapaces náufragos viaxaba nunha barca polo océano. Non recordei o título.